

ENEMO Misiunea Internațională de Observare a Alegerilor
Alegeri Locale Generale din 5 și 19 Noiembrie 2023 în Republica Moldova

**DECLARAȚIA PRIVIND CONSTATĂRILE ȘI CONCLUZIILE
PRELIMINARE PENTRU AL DOILEA TUR DE SCRUTIN**

20 Noiembrie 2023

---

*Documentul actual este o traducere neoficială.
Singurul document oficial al Misiunii de Observare a Alegerilor este versiunea în [limba engleză](#).

Al doilea tur de scrutin a fost, în general, bine gestionat la toate nivelurile de către administrația electorală, inclusiv în ziua alegerilor, iar deficiențele minore procedurale nu au afectat negativ alegerile. Cu toate acestea, utilizarea greșită a resurselor administrative a afectat campania electorală, iar raportarea și supravegherea finanțării campaniei electorale rămân a fi îmbunătățite. Încercările părților terțe de a interveni în alegeri și tacticile de dezinformare, care au continuat în timpul celui de-al doilea tur, rămân o îngrijorare serioasă.

La 1 octombrie 2023, Rețeaua Europeană a Organizațiilor de Monitorizare a Alegerilor a inițiat o Misiune Internațională de Observare a Alegerilor (MIOA), pentru a observa alegerile locale din 5 și 19 noiembrie 2023 în Moldova. Misiunea este compusă din patru experți ai Echipei de Bază, cu sediul la Chișinău, și patru observatori pe termen lung, repartizați în două echipe, în nordul și sudul țării¹. Misiunea a rămas în Republica Moldova după primul tur, pentru a observa cel de-al doilea tur de scrutin desfășurat la 19 noiembrie, precum și evoluțiile de după primul tur, inclusiv

---

¹ Situația în Bălți și Comrat.

plângerile și contestațiile. Niciun observator suplimentar pe termen scurt nu s-a alăturat Misiunii în ziua alegerilor.

Scopul MIOA este de a îmbunătăți transparența procesului electoral și de a evalua integritatea și compatibilitatea acestuia cu obligațiile internaționale ale Republicii Moldova și standardele pentru alegeri democratice, precum și cu cadrul legislativ național. Observatorii ENEMO au monitorizat și evaluat mediul politic și electoral, dreptul de a alege și de a fi ales, conduita Organelor de Gestionare a Alegerilor, campania electorală, reprezentarea de gen, soluționarea disputelor electorale și alte aspecte cruciale ale procesului. În ziua alegerilor, MIOA a observat votarea, numărarea și tabularea rezultatelor într-un număr limitat de secții de votare.

Declarația privind Constatările și Concluziile Preliminare pentru turul doi vine urmare [Raportului Preliminar](#), emis pe 30 Octombrie și [Declarația privind Constatările și Concluziile Preliminare](#) emisă după primul tur, pe 6 Noiembrie, și ar trebui citită împreună cu acele documente. Această Declarație se bazează pe observările ENEMO din 6 noiembrie până în ziua alegerilor din turul doi (19 noiembrie).

Misiunea va continua să urmărească procesul electoral, inclusiv soluționarea plângerilor existente și eventualelor plângeri ulterioare, precum și evoluțiile postelectorale. Un raport final, inclusiv o evaluare completă, care va depinde parțial de desfășurarea etapelor rămase ale alegerilor, precum și constatări și recomandări detaliate vor fi emise în termen de șaiszeci de zile de la validarea rezultatelor.

ENEMO dorește să-și exprime recunoștința Organelor de Gestionare a Alegerilor, concurenților electorali, reprezentanților instituțiilor publice, societății civile, mass-media, comunității internaționale și tuturor celorlalte organizații, instituții și persoane care au cooperat cu misiunea.

MIOA a ENEMO pentru Alegerile Locale 2023 din Moldova este susținută financiar de către Delegația Uniunii Europene în Republica Moldova, Ambasada Regatului Țărilor de Jos și Fundația Soros Moldova. Conținutul acestei publicații este responsabilitatea exclusivă a ENEMO și nu reflectă neapărat punctele de vedere ale donatorilor.

Concluzii Preliminare

Recunoscând progresele înregistrate de Republica Moldova în îndeplinirea parțială a celor nouă recomandări prevăzute în Avizul Comisiei Europene din iunie 2022, inclusiv prin adoptarea noului Cod Electoral anul trecut, Comisia Europeană a recomandat la 8 noiembrie ca, Consiliul European să inițieze negocierile de aderare la UE cu Republica Moldova.

Codul electoral stabilește prevederi consecvente și, în mare parte, lipsite de ambiguitate pentru aproape toate fazele celui de-al doilea tur de scrutin pentru alegerile la funcția de primar, precum și pentru votul repetat. Multe deficiențe ale cadrului legal privind desfășurarea celui de al doilea tur au fost adresate și clarificate în noul Cod Electoral 2022, integrând unele dintre recomandările anterioare ale ENEMO. După cum s-a menționat deja în Declarația privind Constatările și Concluziile Preliminare pentru primul tur, ENEMO evaluează cadrul legal ca oferind condiții pentru organizarea alegerilor în conformitate cu angajamentele și standardele internaționale.

CEC a activat în cadrul mandatului său desemnat, demonstrând o abordare colegială și transparentă. Sesiunile CEC au fost deschise observatorilor acreditați și mass-mediei. Ședințele au continuat să fie transmise în direct și au rămas disponibile online. CEC a publicat eficient rezultatele preliminare și hotărârile sale pe site-ul său, precum și rezultatele renumărilor din prima rundă, asigurând acces public în timp util. În ciuda provocărilor cu care se confruntă, precum resurse umane limitate, termene restrânse și un număr mare de plângeri, cereri și sesizări, CEC a gestionat procesele, în mare parte, cu profesionalism și transparență.

În general, CECE-urile și BESV-urile au fost bine pregătite pentru ziua alegerilor. Acestea nu s-au confruntat cu probleme semnificative, care le-ar fi putut împovăra fie activitățile, fie desfășurarea procesului de vot. O combinație dintre membrii experimentați ai comisiei și procese simplificate au amplificat eficiența și eficacitatea procedurilor din ziua alegerilor.

În al doilea tur al alegerilor, un total de 544 de candidați au concurat pentru funcția de primar, 488 fiind afiliați la partide politice și 56 acționând ca și concurenți independenți. Tendințele legate de radierea înregistrării candidaților au continuat în turul doi. În timp ce ENEMO recunoaște revocarea înregistrării candidaților pe baza unor nereguli grave în raportarea finanțării campaniei electorale, posibilele cazuri de radiere pe baza neeligibilității de a candida sau a discrepanțelor în listele de semnături de susținere ar fi trebuit să fie soluționate imediat după perioada de înregistrare a candidaților, în termenele prescrise. ENEMO consideră că existența unor cazuri în curs de soluționare a disputelor a creat incertitudine în rândul concurenților și, potențial, în rândul electoratului.

În Codul Electoral au fost introduse prevederi referitoare la perioada de campanie pentru turul doi, așa cum a fost recomandat anterior de ENEMO. Campania a fost reluată în conformitate cu prevederile Codului Electoral, iar observatorii ENEMO nu au observat niciun caz de campanie timpurie. Campania electorală pentru turul doi a fost discretă și modestă. După cum s-a raportat în timpul primului tur, observatorii ENEMO au fost informați cu privire la suspiciuni de cumpărare a voturilor, utilizarea abuzivă a resurselor publice și presiunea asupra alegătorilor la locul de muncă. Guvernul Republicii Moldova a continuat să folosească stimulente financiare în campanie,

care este în contradicție cu bunele practici internaționale. Persistența campaniilor și interferenței terților rămâne un motiv de îngrijorare serioasă.

ENEMO își exprimă îngrijorarea că mulți concurenți electorali nu au respectat în mod corespunzător regulile și principiile de finanțare a campaniei, care împreună cu publicarea târzie a rapoartelor de supraveghere a finanțării campaniei CEC au limitat transparența generală a finanțării campaniei. În plus, aparent din cauza capacităților insuficiente și a sistemului de raportare financiară neintegrat încă cu alte sisteme, supravegherea CEC pare destul de superficială în această etapă a procesului. De asemenea, diverși concurenți nu au respectat deciziile CEC de a corecta neajunsurile în termenele stabilite, iar singurele sancțiuni aplicate de CEC au fost avertismentele tardive. ENEMO consideră că în cazul încălcărilor repetate și a termenelor nerespectate, CEC ar fi putut lua în considerare aplicarea unor sancțiuni mai descurajatoare.

Peisajul mediatic din Moldova reprezintă o interacțiune complexă între diverse instituții, inclusiv cele de interes public, jurnalism de investigație și advocacy pentru drepturile omului, alături de sursele media controlate politic și orientate spre cifra de afaceri. Instituțiile de presă s-au confruntat cu obstacole în menținerea mediatizării echitabile a candidaților, având în vedere aspecte precum necooperarea și lipsa unui fact checking riguros. O tendință demnă de remarcat a apărut ca urmare a faptului că unii candidați s-au abținut de la participarea la dezbateri, influențând discursul public și ducând eventual la un electorat mai puțin informat. Această decizie părea să fi fost determinată de considerații strategice, preocupări legate de imparțialitatea platformei de dezbateri sau calcule politice mai largi. Candidații au optat, adesea, pentru modalități alternative de comunicare, cum ar fi rețelele sociale, apariții publice sau de campanie electorală, ocolind dezbaterile tradiționale.

ENEMO observă că organul de reglementare media, Consiliul Audiovizualului (AC) a continuat să funcționeze în mod eficient, transparent și prompt în timpul celui de-al doilea tur de scrutin, asigurând o supraveghere robustă în monitorizarea activităților mass-media. Al doilea tur a făcut obiectul unui val de discursuri de ură pe diferite rețele sociale, ilustrând cazuri în care limbajul instigator al politicienilor a contribuit la o atmosferă sporită de ostilitate. Trecerea la Telegram, din cauza schimbărilor în politica Facebook ridică îngrijorări cu privire la potențialul impact al informațiilor manipulative și influența semnificativă a platformei TikTok, în special în rândul tinerilor, ceea ce scoate în evidență rolul său în modelarea tendințelor mass-media și contribuția la diseminarea informațiilor.

ENEMO menționează că Remediul legal în timp util este piatra de temelie a soluționării disputelor electorale în conformitate cu standardele internaționale. Unele cazuri privind înregistrarea candidaților au rămas nesoluționate până în ziua alegerilor sau au fost depuse chiar și după primul tur de scrutin. Întârzierile în procesarea acestor contestații au potențialul de a submina integritatea procesului de soluționare a litigiilor.

În ceea ce privește plângerile și contestațiile, diferite forme de documente (i.e. sesizări, cereri, plângeri/contestații) utilizate pentru contestarea procesului electoral sugerează o potențială lipsă de înțelegere a cunoștințelor procedurale în rândul participanților, mai ales atunci când distincția dintre ele nu este clar articulată. În plus, un sistem cu numeroase formate de acte înregistrate impune o povară administrativă considerabilă asupra organelor electorale. Aceasta le cere să

procese și să răspundă la fiecare tip de acte înregistrate în conformitate cu procedurile respective; solicitând astfel o alocare substanțială de resurse.

Ziua alegerilor a fost în general calmă și liniștită. La numărul limitat de secții de votare observate de misiune, procedurile în ziua alegerilor au fost, în general, derulate eficient și în conformitate cu normele legale. Neregulile procedurale minore sporadice nu au afectat negativ procesul electoral. Cu toate acestea, la câteva secții de votare observate, ENEMO a raportat cazuri de transportare organizată a alegătorilor și potențiale încălcări ale secretului votului. Prezența la vot pentru turul doi a fost mai mică decât în primul, cu doar 36,73 la sută.

Constatări Preliminare

Context

Polarizarea politică profundă a continuat între cele două runde de alegeri, unele partide de opoziție chemând la proteste împotriva majorității actuale sau alegeri anticipate. Susținătorii partidului „Șansă”, înregistrarea candidaților cărui a fost anulată în toată țara chiar înainte de primul tur, au organizat proteste sporadice în unele orașe, în timp ce partidul a depus o serie de plângeri prin care se solicita anularea alegerilor.

Recunoscând progresele înregistrate de Moldova în îndeplinirea parțială a celor nouă pași prevăzuți în Avizul Comisiei Europene din iunie 2022², inclusiv prin adoptarea noului Cod Electoral anul trecut, Comisia Europeană a recomandat la 8 noiembrie ca, Consiliul European să înceapă negocierile de aderare la UE cu Republica Moldova. Cu toate acestea, Comisia a recomandat ca, cadrul negocierilor să fie adoptat odată ce unele măsuri cheie sunt adoptate de către țară, prin îndeplinirea pașilor rămași încă de parcurs. Consiliul European va decide în legătură cu recomandarea sa la următoarea reuniune, care va avea loc la mijlocul lunii Decembrie 2023.

Cadrul Legal și Sistemul Electoral

Codul electoral stabilește prevederi consecvente și în mare parte lipsite de ambiguitate pentru aproape toate fazele scrutinului pentru primar, precum și pentru votul repetat. Multe deficiențe ale cadrului legal privind desfășurarea celui de-al doilea tur de scrutin au fost abordate și clarificate în noul Cod Electoral 2022, abordând unele dintre recomandările anterioare ale ENEMO.³ După cum sa menționat deja în Declarația privind constatările și concluziile

---

² [Avizul Comisiei privind cererea de aderare a Republicii Moldova la UE.](#)

³ Printre altele, începerea campaniei electorale pentru turul doi; momentul redeschiderii conturilor electorale ale concurenților; termenul de stabilire a datei turului doi și altele.

preliminare din primul tur, ENEMO evaluează că acest cadru legal oferă condiții pentru organizarea alegerilor în conformitate cu angajamentele și standardele internaționale..

După publicarea rezultatelor preliminare ale primului tur al alegerilor locale, CEC a anunțat turul doi pe 19 noiembrie în cele 273 de localități.⁴ unde niciun candidat la primărie nu a obținut majoritatea voturilor valabile din primul tur. Cei doi candidați care au obținut cele mai multe voturi în primul tur au fost incluși în buletinul de vot și a fost ales cel care a adunat mai multe voturi.⁵ În două localități a fost în buletinul de vot un singur candidat, dar aceștia vor fi considerați aleși doar dacă vor aduna cel puțin jumătate din voturile valabil exprimate.⁶ Cel puțin 20 la sută dintre alegătorii înregistrați într-o anumită localitate trebuie să participe pentru ca rezultatele alegerilor să fie considerate valabile în localitatea data. Conform datelor preliminare furnizate de CEC, participarea sub 20 la sută a fost înregistrată în cinci localități în care au avut loc votări repetate.⁷

În plus, votul repetat a avut loc în opt localități, deoarece alegerile au fost declarate invalide, deoarece prezența la vot nu a îndeplinit pragul minim de 25 la sută din alegătorii înregistrați⁸ la scrutinul din 5 noiembrie. De asemenea, în martie 2024 erau programate alegeri parțiale în localitățile în care Partidul „Șansa” și candidații săi contestau la alegerile fără opoziție în primul tur, întrucât niciun candidat nu s-a aflat pe buletinul de vot după anularea înscrierii acestor candidați.⁹

Administrația Electorală

În al doilea tur de scrutin, administrația electorală și-a menținut structura pe patru niveluri, conform prevederilor Codului Electoral. Respectiv, mandatul organelor de gestionare a alegerilor de nivel inferior (OGA) în localitățile unde a avut loc al doilea tur a fost prelungit.¹⁰

CEC a activat în cadrul mandatului desemnat, demonstrând o abordare colegială și transparentă. Ședințele de lucru au fost deschise observatorilor acreditați și mass-media. Sesiunile au continuat să fie transmise în direct și au rămas disponibile online. CEC a publicat în mod eficient rezultatele preliminare și hotărârile pe site, precum și rezultatele renumărilor din primul tur, asigurând accesul public în timp util. În ciuda provocărilor cu care s-au confruntat, cum ar fi resursele umane limitate, termenele stricte și un număr mare de plângeri, solicitări și notificări, CEC a gestionat procesele, în general, cu profesionalism și transparență.

---

⁴ [Hotarare](#) CEC nr. 1546.

⁵ În cazul în care ambii candidați din buletinul de vot primesc același număr de voturi, este considerat ales cel care a adunat mai multe voturi în primul tur.

⁶ Există însă excepții în două locații: satul Cotova din raionul Drochia și comuna Todirești din raionul Ungheni, unde un singur candidat a fost pe buletinul de vot.

⁷ Aceste localități includ Chioselia, Rusă UTA Gagauzia; satul Cotovscoe, UTA Gagauzia; com. Salcia, Taraclia; satul Aluatul, Taraclia; com. Nicolaevca, Florești.

⁸ [Hotarare](#) CEC nr. 1544.

⁹ [Hotarare](#) CEC nr. 1545.

¹⁰ [Hotărârea](#) CEC nr. 1547; [Hotărârea](#) CEC nr. 1548.

În general, CECE-urile și BESV-urile au fost bine pregătite pentru ziua alegerilor. Acestea nu s-au confruntat cu probleme semnificative care ar fi putut îngreuna activitățile sau desfășurarea procesului de votare. Un ansamblu compus din membrii cu experiență din cadrul Comisiei și procesele simplificate au sporit eficiența și eficacitatea procedurilor din ziua alegerilor.

În turul doi, au fost deschise 609 secții de votare, iar pentru alegeri repetate - 11. Nu au existat modificări semnificative în componența membrilor BESV-urilor care ar putea avea un impact asupra funcționării acestora, între cele două tururi de scrutin. Cele câteva cazuri de modificare au fost în primul rând cazuri izolate din motive personale sau legate de sănătate.

Cu toate acestea, transparența procesului decizional al OGA-urilor de nivel inferior a rămas părtinitoare chiar și în al doilea tur de scrutin, cu publicarea inconsecventă a hotărârilor privind plângerile și căile de atac, precum și a diferitelor decizii operaționale. Unele hotărâri au fost publicate în mod inconsecvent în spațiul desemnat de pe site-ul CEC, afișate în consiliile de administrație publice de la CECE-urile sau furnizate la birourile de informare ale administrațiilor publice locale.

Înregistrarea alegătorilor

Pentru al doilea tur al alegerilor locale, procedura de vot a fost aplicată utilizând aceeași listă a alegătorilor ca în primul tur, cuprinzând 839.239 alegători pentru turul doi și 12.131 alegători pentru alegerile repetate. Hotărârea CEC nr. 1538/2023 stipulează condiții specifice pentru exercitarea drepturilor de vot. Listele de bază a alegătorilor nu sunt actualizate între cele două tururi¹¹, astfel persoanele care au împlinit 18 ani între cele două tururi au fost incluse pe listele electorale suplimentare.¹²

Pe 15 Noiembrie, Agenția Servicii Publice a anunțat¹³ că va oferi cărți de identitate temporare gratuit cetățenilor, care au peste 18 ani și nu au buletine de identitate. Suplimentar, agenția a anunțat că va facilita înregistrarea studenților și elevilor cu drept de vot și înscriși în instituțiile de învățământ din localitățile în care are loc al doilea tur de scrutin, la cererea acestora.

Pe 9 noiembrie, CEC a publicat instrucțiuni pentru votarea persoanelor aflate la domiciliu, clarificând procedurile de solicitare a urnei mobile pentru turul doi. În special, cererile din primul tur au fost considerate invalide pentru această rundă, fiind necesare noi cereri pentru cei care trebuiau să voteze la locul lor de ședere.

În general, interlocutorii misiunii nu au exprimat îngrijorări semnificative cu privire la acuratețea listei alegătorilor.

---

¹¹ Articolul 61, paragraful 11 a Codului Electoral.

¹² Codul Electoral nu stipulează explicit dacă alegătorii care împlinesc 18 ani în perioada dintre cele două tururi au drept de vot. Cu toate acestea, Articolul 14 statuează că oricine a împlinit 18 ani, chiar și în ziua alegerilor, poate vota.

¹³ [Declarația Agenției Servicii Publice.](#)

Înregistrarea candidaților

În doilea tur de scrutin au participat 544 de candidați la primărie, dintre care 488 reprezentau partide politice (348 bărbați și 140 femei) și 56 candidați independenți (38 bărbați și 18 femei).¹⁴ Cel mai mare număr de candidați au candidat din numele PAS - 152 de candidați, acesta a fost urmat de PSRM cu 74, PSDE cu 61, 56 de candidați independenți și PDCM cu 47 candidați.¹⁵

Tendențele legate de radierea candidaților au continuat în turul doi. La 7 noiembrie, CECE nr. 2, Municipiul Bălți, a anulat înregistrarea candidatului independent la funcția de primar Bălți, Arina Corșicova, care s-a clasat pe locul al doilea în primul tur, cu 21,52 la sută din voturi.¹⁶ CECE a susținut că Corșicova a încălcat mai multe articole din Codul Electoral, cum ar fi utilizarea de fonduri ilegale și depășirea plafonului de finanțare a campaniei. Mai mult, Corșicova se află pe listele de sancțiuni internaționale, deoarece era administrator al SRL „Telesistem TV”, dar nu a menționat acest fapt la înregistrare. CECE a citat, de asemenea, ancheta Inspectoratului de Poliție Bălți care a dovedit că „Partidul Șansa” a făcut campanie în numele Corșicovei după radierea acestora. Corșicova a fost exclusă în cele din urma pentru ca se afla printre persoanele care nu au putut candida la funcții conform modificărilor aduse Codului Electoral la 4 octombrie 2023 și pentru ca a depășit plafonului de cheltuieli pentru finanțarea campaniei.¹⁷ CEC a menținut decizia CECE Bălți¹⁸ din 10 noiembrie. Decizia a mai fost contestată fără succes de către Corșicova la toate instanțele judecătorești (primă instanță Bălți¹⁹, Curtea de Apel Bălți și Curtea Supremă de Justiție). Alte trei plângeri prin care se solicitau radierea candidaților după primul tur au fost respinse de OGA-urile relevante, în timp ce un candidat a fost anulat de Curtea Supremă de Justiție pe 10 noiembrie, iar mandatul primarului ales al Căușeni a fost invalidat pe 19 noiembrie.²⁰

---

¹⁴ [Statistici](#) publicate de CEC.

¹⁵ Statistici de pe portalul [alegeri.md](#).

¹⁶ Petiția de excludere a Corșicovei a fost depusă la 1 noiembrie de liderul „Partidului Schimbării”, Ștefan Gligor, și de primarul în funcție și candidatul la primar al municipiului Bălți, din același partid, Nicolai Grigorișin. Gligor [a susținut](#) acea „Compania Telesistem TV, al cărei administrator este Arina Corșicova, este menționată direct în decizia Curții Constituționale privind neconstituționalitatea partidului „Șor”. Autoritățile responsabile cu punerea în aplicare a hotărârilor CC și după modificarea Codului Electoral de către Parlament, au fost nevoite să întocmească o listă cu persoanele care nu au putut candida la funcții. Arina Corșicova a fost una dintre persoanele care nu a putut candida din cauza Hotărârii CC.”

¹⁷ Bălți CECE Nr. 2 Decizia Nr. 239 a citat articolul 16 alin. (2), lit. f), articolele 50-59 și 102, alin. (102), lit. A). După radierea lui Corșicova, mandatul de primar Bălți a fost contestat de Alexandru Petcov (Partidul Nostru, 22,69% din voturi în primul tur) și Maxim Moroșan (PSRM, 19,73% în primul tur).

¹⁸ CEC [Hotarare](#) Nr 1573 din 10 noiembrie. CEC a susținut că există o legătură directă între fostul partid Șor, partidul „Șansa” și Corșicova și că Corșicova este un candidat de rezervă al partidului sau un bloc electoral camuflat, care la rândul său a folosit indirect și direct resursele " Partidul șansă. CEC la care s-a referit la [Hotarare](#) Nr.29 al Curții Constituționale din 9 decembrie 2014 „Cu privire la confirmarea rezultatelor alegerilor parlamentare”, care prevede că pentru a asigura condiții echitabile tuturor concurenților electorali la următoarele alegeri, este necesar ca autoritățile competente în materie electorală să se excludă din start situațiile de camuflare a blocurilor electorale.

¹⁹ Tribunalul Bălți [decizie](#) din 13 octombrie.

²⁰ Candidatul PAS la funcția de primar al Orheiului, Sergiu Stanciu, a cerut anularea alegerilor din Orhei câștigate în primul tur de Tatiana Cociu (FASM) și a cerut radierea acesteia din cauza mai multor încălcări. CECE de nivelul doi i-a respins contestația. O altă contestație a fost depusă de Nicolai Grigorișin (Candidatul Partid Schimbării la primăria Bălți) pentru scoaterea candidaților FASM pentru primărie și consiliu din cursa pentru Bălți pentru că nu au putut candida în baza art. 16 alin. (2) lit. e) din Codul electoral. CECE a respins acea plângere, dar CEC a [admis](#) parțial pe fond de nereguli la finanțarea campaniei (vezi subsecțiunea Finanțarea campaniei). A treia plângere se referă la

În timp ce ENEMO recunoaște revocarea înregistrării candidaților pe baza unor nereguli grave în raportarea finanțării campaniei²¹, eventualele cazuri de radiere pe baza ineligibilității de a candida sau a discrepanțelor în listele de semnături justificative ar fi trebuit să fie adjudecate imediat după perioada de înscriere a candidaților în termenele stabilite. ENEMO consideră că cazurile în curs de soluționare a disputelor au creat incertitudine în rândul concurenților și, eventual, ale alegătorilor.

În ceea ce privește revocarea înregistrării tuturor celor 8.605 candidați pentru primari și consilieri ai Partidului „Șansa” din întreaga țară de către Comisia pentru Situații Excepționale la 3 noiembrie, formațiunea „Șansa” a contestat decizia CSE la Judecătoria Râșcani din Chișinău, care a transmis recursul la Curtea de Apel Chișinău.²² De atunci, decizia Curții de Apel Chișinău se află în curs de soluționare ceea ce care a afectat dreptul la remediere legală în timp util.

Campania Electorală și Finanțarea Campaniei

Campania electorală

Prevederi referitoare la perioada de campanie pentru turul doi au fost introduse în noul Cod Electoral, așa cum a fost recomandat anterior de ENEMO. Pe 8 noiembrie, CEC a declarat oficial data turului doi pentru 19 noiembrie, campania a început din 9 noiembrie. Perioada oficială de campanie din turul doi a fost reluată în conformitate cu prevederile Codului Electoral, iar observatorii ENEMO nu au observat nicio campanie timpurie. Autoritățile publice locale au publicat informații despre spațiile disponibile gratuit sau închiriate pentru evenimentele campaniei, precum și zonele pentru afișarea materialelor de campanie.

Campania electorală pentru turul doi a fost discretă și modestă. Candidații s-au concentrat pe consolidarea coalițiilor, asigurând în același timp sprijin din partea altor partide și candidați, mai

---

radierea candidatului independent la primărie Anna Onofrei la Vulcănești (Găgăuzia) pentru falsificări în listele de semnături. La 7 noiembrie, poliția a confiscat listele de semnături iar ancheta este în derulare. CECE Vulcănești 36/3 a votat de două ori împotriva radierii candidatului. CSJ a anulat înregistrarea lui Ion Berladean (candidatul la funcția de primar în satul Cotova, raionul Drochia) în data de 10 noiembrie din cauza ineligibilității acestuia pentru că acesta ocupa o funcție publică. Din cauza radierii, în final a rămas un singur candidat (vezi secțiunea Cadrul legal și Sistemul Electoral). La 19 noiembrie, CECE 10/1 a invalidat mandatul primarului ales al municipiului Căușeni, Anatolie Dontu (PPDA), acuzat de ineligibilitate din motiv de ocupare a funcției publice.

²¹ În baza articolului 100, alin. (3) din Codul electoral, examinarea contestațiilor privind finanțarea partidelor politice nu este supusă termenelor de prescripție prevăzute de Codul electoral.

²² În cadrul ședinței de judecată de la Curtea de Apel Chișinău, reprezentanții CSE au formulat o cerere formală de înlăturare a excepției de neconstituționalitate a art. 225 alin. (3) lit. e) din Codul administrativ, care ține de proporționalitatea și limitele controlului judiciar. În baza acestei prevederi, candidatura concurenților partidului „Șansa” a fost anulată. La 5 noiembrie, Curtea de Apel Chișinău a admis cererea de ridicare a excepției de neconstituționalitate și a trimis sesizarea Curții Constituționale (CC), pentru soluționarea acesteia. CEC a declarat sesizarea cu privire la excepția de neconstituționalitate a articolului 225 alin. (3) inadmisibilă la 9 noiembrie. Potrivit dispozițiilor în litigiu, CC nu poate fi implicată decât în revizuirea anumitor circumstanțe, precum proporționalitatea măsurilor adoptate prin acte administrative, atunci când se emit acte administrative individuale și normative privind securitatea națională sau punerea în aplicare a stării de urgență. Guvernul nu a putut fi supus formulării acestei solicitări, întrucât Codul administrativ a fost elaborat și adoptat de Parlament. Excepția de neconstituționalitate nu poate fi folosită de o autoritate publică pentru a anihila un act normativ adoptat de o altă autoritate publică.

degrabă decât pe campanie activă. Ideologia sau programele de partid nu păreau să fi jucat un rol semnificativ în formarea coalițiilor. Candidații s-au concentrat pe utilizarea online și a rețelelor sociale, precum și pe organizarea de întâlniri cu alegătorii. După cum sa raportat în timpul primului tur, observatorii ENEMO au fost informați cu privire la acuzațiile de cumpărare de voturi²³, utilizarea greșită a resurselor publice și presiunea la locul de muncă asupra alegătorilor.

Candidații partidului de guvernământ au beneficiat din nou de susținerea directă sau indirectă a demnitarilor de nivel înalt.²⁴ După cum se menționează în Prima Declarație Preliminară a ENEMO, legislația nu interzice implicarea oficialilor de nivel înalt, inclusiv a primului ministru și a miniștrilor în campanie. Cu toate acestea, există în continuare îngrijorări că această practică a oferit un avantaj candidaților din partidul de guvernământ în contradicție cu principiul separării dintre partid și stat.²⁵

Persistența interferenței terților au continuat să fie o preocupare serioasă. Fostul președinte al partidului Sor, Ilan Șor a promis noi stimulente financiare și a promovat proiecte sociale și de infrastructură pe pagina sa de FB, cu condiția că alegătorii vor vota candidații susținuți de el.²⁶ Pe 7 noiembrie, bașcanul Găgăuziei i-a asigurat pe cetățeni²⁷ că gazul la prețul preferențial de 10 MDL pe metru cub pentru cetățenii Găgăuziei ar urma să fie livrat începând cu 1 decembrie, în timp ce detaliile acestui acord sunt neclare.²⁸ De asemenea, s-a raportat că se livrează gaz ieftin în Taraclia, Orhei și Bălți.²⁹ Ministrul Energiei s-a opus repetat că această promisiune nu este una fezabilă.

De asemenea, Guvernul Moldovei a continuat să folosească stimulente financiare în campanie, care este în contradicție cu bunele practici internaționale.³⁰ La 8 noiembrie, Ministerul Finanțelor

---

²³ Inspectoratul General de Poliție a raportat despre noi cazuri de cumpărare de voturi [Baltica](#) (legat de petrecerea „Șansa”) și Găgăuzia. Mai mulți interlocutori ENEMO din partidele politice au susținut, de asemenea, că între cele două tururi au continuat încercările de cumpărare de voturi.

²⁴ Președintele Maia Sandu a avut întreveneri cu alegătorii din [Calarasi, Ungheni](#) și [Chiloti](#) (satul din municipiul Chișinău) unde candidații PAS au intrat în turul doi. Prim ministrul [Dorin Recean](#) a participat la activitățile campaniei PAS în Florești, Nisporeni, Șoldănești și Ungheni. La Șoldănești, premierul a promovat proiectul „Satul European”, finanțat din fonduri publice. Pagina de FB a premierului este un exemplu clar al amestecului postărilor oficiale ale premierului cu postările de campanie. Ministrul Infrastructurii și Dezvoltării Regionale Andrei Spinu, de asemenea, activ a [sprijinit](#) candidații PAS în Balabanesti (raionul Criuleni) și Rezina prin promovarea proiectului „Satul European”.

²⁵ OSCE din 1990 [Document de la Copenhaga](#) la articolul (5.4) obligă statul să asigure o separare clară între stat și partidele politice; în special, *"partidele politice nu vor fi comasate cu statul"*.

²⁶ De exemplu, pe 17 noiembrie, Sor a [postat](#) pe FB că a fost abordat de candidatul independent la primarul Comrat Nicolae Dudoglo cu o cerere de finanțare a proiectelor de infrastructură la Comrat.

²⁷ Într-un [briefing](#) de presă al Bașcanului din 7 noiembrie, s-a declarat că pe 31 octombrie, bașcanul Găgăuziei, Eugenia Guțul, a anunțat că locuitorii Găgăuziei că aceștia vor plăti o taxă preferențială de 10 MDL pe metrul cub de gaze naturale. pentru mai multe, vedeți Declarația privind constatările preliminare și concluziile ENEMO pentru primul tur

²⁸ În conformitate cu [afirmația](#) Bașcanului, o companie turcă a semnat un contract cu o mare companie comercială europeană pentru a cumpăra gaz direct din sistemul european de alimentare cu gaze. Două zile mai târziu, Ministrul Energiei Victor Parlicov a spus că acest contract publicat de Bașcanul Găgăuziei este fals și nu poate fi pus în aplicare și chiar dacă face parte din promisiunile făcute în campania electorală.

²⁹ Bașcanul Găgăuziei, purtătorul de cuvânt al Adunării Găgăuziei, primarii din Taraclia și Orhei au avut un [conferința de presa](#) din Chișinău pe 15 noiembrie.

³⁰ „Pentru a preveni utilizarea abuzivă a resurselor administrative pentru a dezechilibra condițiile de concurență echitabile în timpul competițiilor electorale, cadrul legal ar trebui să prevadă că nu trebuie să apară în timpul campaniilor anunțuri majore legate de sau menite să creeze o percepție favorabilă față de un anumit partid sau

a transferat către autoritățile publice locale mijloace financiare în sumă de 822 mil. MDL (42,4 mil. EUR), inclusiv 344 mil. EUR MDL (17,7 mil. EUR) pentru plăți unice pentru lucrătorii din educație, ca parte a pachetului „Spor pentru Moldova”.³¹ Atât partidele parlamentare, cât și extraparlamentare de opoziție au criticat toate aceste stimulente pe motiv de denaturare a echității condițiilor corecte de concurență

Finanțarea Campaniei

ENEMO își exprimă îngrijorarea că mulți concurenți nu au respectat în mod corespunzător regulile și principiile de finanțare a campaniei, care împreună cu publicarea târzie a rapoartelor de supraveghere a finanțării campaniei CEC au limitat transparența generală a procesului. În plus, aparent din cauza capacităților insuficiente și a sistemului de raportare financiară neintegrat încă cu alte sisteme, supravegherea CEC pare destul de superficială în această etapă a procesului.

Rapoartele financiare pentru cel de-al doilea tur erau datorate pe 10 și 17 noiembrie. Din nou multe dintre ele nu au fost livrate sau încărcate în termenul limită stabilit, afectând transparența și responsabilitatea raportării finanțării campaniei.³²

În mod pozitiv, CEC a emis două rapoarte suplimentare despre supravegherea finanțării campaniei pe 3 și 8 noiembrie, inclusiv datele agregate privind cheltuielile partidelor pe district și a emis mai multe avertismente.³³ Raportul din 3 noiembrie a acoperit perioada până la 13 noiembrie, în timp ce raportul din 8 noiembrie a analizat săptămâna următoare până la 20 noiembrie. Un alt raport care acoperă perioada de la 27 octombrie a fost adoptat de CEC la 17 noiembrie, dar nu a fost publicat înainte de al doilea tur, limitând astfel controlul public și

---

candidat.” [Comisia de la Venetia și Orientările comune OSCE/BIDDO pentru prevenirea și răspunsul la utilizarea greșită a resurselor administrative în timpul proceselor electorale](#), 2016, Liniile directoare B, articolul 1.3.

³¹ MAE a venit cu o [declarație](#) la 8 noiembrie. La 5 octombrie, pachetul „Spor pentru Moldova” a fost adoptat de Parlament în valoare totală de 1,65 miliarde MDL. Guvernul [a anunțat](#) că scopul acestui pachet este de a finanța proiecte de dezvoltare și infrastructură, creșteri salariale pentru medici precum și plăți unice către profesori, polițiști, judecători și alți funcționari publici, afectând în total aproximativ 170.000 de cetățeni. *”Pentru a preveni utilizarea abuzivă a resurselor administrative pentru a dezechilibra condițiile de concurență echitabile în timpul competițiilor electorale, cadrul legal ar trebui să prevadă că nu trebuie să apară în timpul campaniilor anunțuri majore legate de sau menite să creeze o percepție favorabilă față de un anumit partid sau candidat.”* [Directivele comune ale Comisiei de la Venetia și OSCE/BIDDO pentru prevenirea și răspunsul la utilizarea greșită a resurselor administrative în timpul proceselor electorale](#), 2016, Directivele B, articolul 1.3.

³² Raportul din 10 noiembrie, încărcat de CEC cu o săptămână de întârziere, a fost transmis de 17 din 23 de partide și de patru din 13 candidați independenți. Doar 12 din 23 de rapoarte prezentate la 17 noiembrie de partidele politice și trei din 13 de candidați independenți au fost postate pe site-ul CEC în termenul limită. Pe 19 noiembrie au fost încărcate încă patru rapoarte.

³³ În [Hotărârea](#) sa Nr. 1541, CEC a informat că toți concurenții avertizați anterior și-au corectat neajunsurile. În continuare, CEC a avertizat 11 părți că au folosit mijloace financiare fără a le declara în prealabil CEC în modul stabilit. CEC a constatat depășirea plafonului de donații în cazul ALDE, Partidul Schimbării, CUB, PDCM, PLDM, Revival și Blocul Ruslan Codreanu. Partidele respective trebuiau să restituie diferența la bugetul de stat în termen de trei zile. Șase partide au fost rugate să prezinte rapoarte financiare corectate, iar 12 partide au fost avertizate să informeze CEC despre deschiderea sau nedeșchiderea „Fondului electoral”. CEC din 8 noiembrie a emis un [raport](#) în care precizează că doar trei din 12 partide avertizate anterior cu privire la fondurile nedeclareate au respectat ordinul CEC. Raportul menționa că doar o parte (Renașterea) din șapte a returnat bugetul de stat donația depășită în termen. Paisprezece partide au fost din nou avertizate că au folosit mijloace financiare fără a le declara în prealabil la CEC. CEC a descoperit depășirea plafonului de donații în cazul Partidului Șansa, Acțiunea Comună - Congresul Civic și PDCM. Douăzeci de părți au fost rugate să prezinte rapoarte financiare corectate în termen de trei zile.

posibilitatea alegătorilor de a face o alegere în cunoștință de cauză. Separat de rapoartele de supraveghere financiară a CEC, partidele FASM și PSRM au primit avertizări de la CEC.³⁴

Pe baza rapoartelor CEC, ENEMO evaluează că mai multe partide ((în special a celor mai mici) și a candidații independenți au avut capacități de raportare a finanțării campaniei destul de limitate. În diverse cazuri, concurenții nu au informat CEC despre deschiderea sau nedeschiderea unui „Fond electoral”³⁵, au trimis rapoarte fără a numi în prealabil un trezorier, iar rapoartele cuprindeau diverse neconcordanțe sau lipseau documentele justificative. ENEMO a observat, de asemenea, că majoritatea partidelor politice au raportat valoarea zero pentru activitățile de voluntariat, în ciuda implicării evidente a voluntarilor, cel puțin pentru unele partide politice principale. Mai mulți interlocutori din partidele politice au raportat anterior către ENEMO că considerau extrem de împovărătoare cerința de a raporta timpul de voluntariat în termeni financiari. Acele partide care au raportat cheltuieli pentru activități de voluntariat nu au făcut acest lucru într-un mod uniform.

În timp ce ENEMO salută publicarea rapoartelor CEC privind monitorizarea finanțării campaniei ca un mecanism important de informare a publicului, publicarea târzie a acestor rapoarte, la aproximativ trei săptămâni după perioada de raportare, a redus semnificativ beneficiul acestor rapoarte. De asemenea, diverși concurenți nu au respectat deciziile CEC de a corecta neajunsurile în termenele stabilite, iar singurele sancțiuni aplicate de CEC au fost avertizări tardive. ENEMO consideră că în cazul încălcărilor repetate și a termenelor nerespectate, CEC ar fi putut lua în considerare aplicarea unor sancțiuni mai descurajatoare. În continuare, există îngrijorări cu privire la faptul dacă supravegherea CEC a fost suficient de cuprinzătoare și suficient de minuțioasă.³⁶

La 8 noiembrie, CEC a inițiat o misiune complexă de control privind finanțarea campaniei electorale a Partidului „Șansa” pe toată perioada de raportare până la excluderea acestuia.³⁷ Cu toate acestea, Partidul „Șansa” a ignorat invitația CEC pentru ședința din 17 noiembrie de a fi informat despre misiunea de control și de a prezenta primul set de documente solicitate.³⁸ Alți pași care urmează să fie întreprinși de CEC în această chestiune rămân de respectat.

---

³⁴ Partidul FASM a primit o avertizare de la CEC prin [Hotărâre](#) 1560 din 9 noiembrie pentru folosirea mijloacelor financiare, altele decât din „Fondul electoral” precum și utilizarea fondurilor materiale nedeclarate și nereflectate. Partea a fost obligată să prezinte până la 11 noiembrie raportul financiar final. În plus, CEC a [hotărât](#) să avertizeze PSRM pe 17 noiembrie pentru distribuirea de materiale de campanie marcate ca „„*Tipărit pe echipament tehnic propriu*” care se referă doar la concurenții fără „Fondul electoral” ceea ce nu este cazul PSRM.

³⁵ La 20 octombrie, opt din 36 de partide politice nu au informat CEC despre deschiderea sau nedeschiderea unui „Fond electoral”. CEC a avertizat cinci dintre aceste opt partide, deoarece nu au prezentat nici un raport financiar suplimentar.

³⁶ Proeminenta OSC Promo-LEX a raportat în rapoartele lor periodice sumele mari de cheltuieli probabile neraportate de către concurenți, iar aceste constatări grave nu au fost niciodată reflectate în rapoartele CEC.

³⁷ CEC și-a întemeiat [Hotărârea](#) 1550 din 8 noiembrie privind 105 sesizări primite de la SIS, inspectorate de poliție și cetățeni din toată țara în legătură cu existența semnelor de încălcare a cadrului de reglementare pentru finanțarea campaniei electorale. Astfel, CEC va desfășura misiunea de control până la 17 ianuarie 2024 pentru a confirma sau respinge suspiciunile date.

³⁸ CEC a emis un [Comunicat de presă](#) din 17 noiembrie.

Mass Media

Peisajul Mediatic³⁹

După cum s-a subliniat deja în prima Declarație preliminară, ENEMO reiterează provocările și complexitățile din peisajul mediatic al Moldovei, inclusiv accesul la informație, impactul social media, luptele cu dezinformările etc, nemulțumirea față de disparitățile din publicitate și rolul comunicării politice în modelarea opiniei publice. Peisajul mediatic se caracterizează printr-un mix de instituții controlate de oligarhi, mass-media independentă și de investigație și cele alinate la partidele politice.

Mulți interlocutori ENEMO au subliniat faptul că narațiunea mass-media a fost orientată în mod distinct spre dinamica partidelor politice și preocupările legate de securitatea națională, mai degrabă decât să se concentreze asupra problemelor legate de drepturile omului. În acest mediu polarizat, discursul din jurul celui de-al doilea tur de scrutin a continuat să fie dominat de discuții privind orientarea partidelor, pozițiile politice și implicațiile geopolitice mai largi pentru Republica Moldova. Considerațiile privind drepturile omului, în mod tradițional un aspect integral al proceselor democratice, au luat o poziție privilegiată în mass-media și au fost umbrite de scandaluri în timpul alegerilor, distrăgând atenția de la aspecte esențiale, cum ar fi reprezentarea femeilor, incluziunea minorităților și implicarea tinerilor. Mass-media s-a străduit să păstreze accentul pe nevoile comunității în mijlocul strigătului generat de controverse.

Mass Media Tradițională

Mass-media de interes public, inclusiv instituțiile de investigație jurnalistică și cele axate pe drepturile omului, coexistă cu mass-media controlată politic și orientată spre afaceri. Mass-media independentă s-a străduit să mențină integritatea în raportare, examinând atât guvernul, cât și opoziția, dar s-a confruntat cu provocări în combaterea influenței mass-media bine finanțate alinate cu persoanele politice..

Instituțiile de presă s-au străduit să prezinte candidații în mod echitabil, dar printre provocări s-au numărat lipsa de cooperare a concurenților electorali și necesitatea de fact-checking. O tendință importantă reprezintă alegerea unor candidați de a se abține de a participa la dezbateri. Decizia a influențat dinamica discursului public și a angajamentului, ceea ce ar putea duce la un electorat mai puțin informat. Motivele din spatele candidaților care refuză să participe la dezbateri variază, cuprinzând considerații strategice, preocupări cu privire la imparțialitatea percepută a platformei de dezbateri sau calcule politice mai largi. Majoritatea concurenților electorali au ales căi alternative de comunicare a platformelor electorale, bazându-se pe social media, apariții publice sau alte forme de informare, ocolind astfel formatul tradițional de dezbateri. Potrivit unor interlocutori ENEMO, la nivel local, candidații care au ales să nu participe la dezbateri au

---

³⁹ Misiunea nu realizează activități tradiționale de monitorizare a mass-mediei. Rezultatele și concluziile din această parte sunt extrase din întâlnirile cu interlocutorii care lucrează în domeniul mass-media din Moldova și monitorizarea activității organismului responsabil de monitorizarea comportamentului media (Consiliul Audiovizualului). ENEMO monitorizează totuși unele aspecte ale rețelelor sociale (vezi subsecțiunea social media, mai jos).

menționat adesea o lipsă de cunoaștere a orașului și preocupările legate de răspunsul la întrebări specifice din cauza faptului că au revenit recent de peste hotare sau a mutării recente în localitate.

În unele părți din regiunea de nord, potrivit interlocutorilor ENEMO, situația generală a mass-mediei se înclină spre pozitiv, cu puncte forte notabile în libertatea mass-mediei, transparență și colaborare cu organele electorale. Cu toate acestea, în unele părți ale regiunii de sud, în special în UTA Găgăuzia, problemele de reprezentare lingvistică, strategii de dezbatere realizate cu prudență și disputele financiare au impact asupra accesului la mass-media subliniază natura multilaterală a peisajului mediatic.

În plus, provocări precum acuzațiile de afiliere politică au continuat să sublinieze natura nuanțată a implicării mass-mediei în politica la nivel locală. Încrederea în finanțare a donatorilor internaționali subliniază necesitatea existenței unor mecanisme diversificate de sprijin pentru a asigura independența susținută a mass-mediei.

ENEMO observă că, organul de gestionare, Consiliul Audiovizualului (CA) a continuat să funcționeze în mod eficient, transparent și prompt în timpul celui de-al doilea tur de scrutin, asigurând o supraveghere fiabilă la monitorizarea activităților mass-media. Consiliul Audiovizualului (CA) a jucat un rol crucial prin publicarea a nouă rapoarte de monitorizare în total pentru perioada electorală. În ultimul raport de monitorizare din realizat în perioada 6 - 12 noiembrie 2023⁴⁰, Consiliul Audiovizualului (CA) a sancționat patru furnizori de servicii media cu 6 amenzi în valoare de 55 000 de lei⁴¹ și o avertizare publică⁴² pentru încălcări legate de abaterile de la acoperirea alegerilor, prezentarea unilaterală a subiectelor sau omiterea unor informații și puncte de vedere esențiale, fără a asigura echilibrul opiniilor.

De asemenea, în raportul de monitorizare din zilele de 4-5 noiembrie 2023, perioadă de interdicție a campaniei electorale, CA a identificat încălcări etice și tehnice. Exemplele au inclus continuarea emisiunilor de știri după miezul nopții sau dimineața, dar nu în prime-time. În ciuda acestor încălcări, nu a existat nicio dovadă de campanie electorală în conținut legat de subiecte non-politice precum capitala și infrastructura.

Media online și rețele sociale

Al doilea tur de scrutin a continuat să sublinieze proliferarea platformelor media, în special pe rețelele sociale, rezultând într-o gamă diversă de media cu responsabilități jurnalistice și standarde etice diferite. Această dependență sporită de rețele sociale a introdus provocări, inclusiv campanii de dezinformare, ceea ce a dus la răspândirea rapidă a narativelor înșelătoare, a informațiilor false și a propagandei.

Creșterea numărului de atacuri informatice în Republica Moldova, în special în timpul celui de-al doilea tur de scrutin, indică un efort sporit de manipulare a percepției publice prin diseminarea deliberată a informațiilor false sau înșelătoare. Preocupările legate de această dinamică în evoluție includ o mutare notabilă spre Telegram datorită schimbărilor în politica Facebook, ridicând temeri

---

⁴⁰ <https://consiliaudiovizual.md/elections/alegeri-locale-generale-2023/>

⁴¹ Jurnal TV a fost sancționat cu 25000 lei, TVC 21 cu 25000, Vocea Basarabiei TV - cu 5000 lei.

⁴² Postul de televiziune N4.

cu privire la potențialul impact al informațiilor manipulative asupra acestei platforme. Influența semnificativă a TikTok, în special în rândul populației tinere, a crescut, subliniind rolul său în modelarea tendințelor media și contribuind la diseminarea informațiilor. În timp ce Facebook deține o influență substanțială, natura sa orientată spre profit permite persistența conținutului sponsorizat, inclusiv a postărilor pline de ură.

Mai mult decât atât, a existat o creștere a discursului de ură, în special pe diferite platforme de social media, ilustrând cazuri în care politicienii au folosit un limbaj inflamator, contribuind la o atmosferă sporită de ostilitate, subliniind impactul periculos al mesajelor de ură asupra securității naționale.

În plus, ENEMO a observat că președinta Maia Sandu a continuat să se confrunte cu o campanie de discreditare pe Facebook marcată de narațiuni negative menite să-I submineze credibilitatea. Facebook a devenit un câmp de luptă pentru difuzarea de conținut derogatoriu și informații false care o vizează Sandu, cu narațiuni strategice concepute pentru a păta imaginea și reputația acesteia. Eforturile au inclus relatări înșelătoare, limbaj inflamator și răspândirea deliberată a dezinformării, contribuind la un mediu online ostil.

ENEMO a continuat să monitorizeze publicitatea pe Facebook, observând cazuri de pagini care nu sunt direct afiliate cu niciun partid politic⁴³, dar care se implică activ în campanii terțe. În perioada 08 noiembrie - 14 noiembrie 2023, bugetarea de fonduri de către aceste pagini, pentru a susține anumiți politicieni sau partide sau pentru a destabiliza procesul electoral, adaugă noi modalități la rețeaua complicată de influență politică asupra rețelelor sociale. Acest fenomen pune accentul pe implicarea entităților externe în modelarea percepției publice și susținerea obiectivelor politice prin intermediul platformelor online. În plus, ENEMO a observat un exemplu de publicitate politică plătită a Телекомпания BTV - Balti, Беларусь, sponsorizată de Partidul Nostru.⁴⁴ În ceea ce privește publicitatea plătită pe Facebook, de actorii politici, partidul care a cheltuit cel mai mult pentru postările achitate este PAS - 661 EURO, urmat de PSDEM - 443 EURO.

ENEMO utilizează platforma CrowdTangle pentru a monitoriza activitățile partidelor/candidaților politici pe Facebook. ENEMO a continuat să monitorizeze 21 de pagini ale partidelor/candidaților politici⁴⁵ care au folosit rețelele sociale și spațiul online pentru a transmite conținut politic. În perioada de monitorizare, 06 - 18 noiembrie 2023, așa cum și era de așteptat, s-a înregistrat o scădere a publicării posturilor despre alegeri electorale de către partidele politice. Numărul total de postări, publicate de paginile monitorizate pe Facebook, a fost de 289 dintre care: Partidul Schimbării - 2 postări, PAS - 56, Partidul Liberal - 2, Carp Lilian - 3, Partidul Socialist din Moldova - 27, MAN - 12, PCRM - 1, Blocul Electoral Ruslan Codreanu/Putea Oamenilor - 0, Partidul Nostru - 14, Partidul politic "Renastere" - 6, Partidul Politic Șansă - 31, Ion Ceban - 33, Platforma DA - 21, Vasile Costiuc - 15, Partidul Acasă

---

⁴³ Precum Moldova plină de surprize EUR 4,543, O nouă Moldova EUR 1,278, Plai Moldovenesc EUR 457, Вячеслав Платон: за свободную Молдову, EUR 510.

⁴⁴ În valoarea de 991 EURO.

⁴⁵ ENEMO a monitorizat aceleași pagini care au fost observate în timpul primului tur de scrutin, indiferent de faptul că unele dintre paginile monitorizate nu reprezentau candidați activi (de exemplu, primarul de Chișinău - Ion Ceban, care a fost deja ales din primul tur. Această decizie metodologică a fost luată în ipoteza că acești actori politici influențează opinia publică și, astfel, procesul electoral în orice caz, indiferent de faptul că s-ar putea să nu facă campanie activă în turul doi.

Construim Europa - 1, Democratia Acasa - 24, Ruslan Codreanu - 3, Victor Chironda - 7, Diana Caraman - 9, Partidul Liberal Democrat din Moldova - 10, Vasile Bolea - 12.

Un total de 162,7 mii interacțiuni pe Facebook au fost înregistrate de postările menționate, dintre care până la 67,3 mii - postările lui Ion Ceban, 53,3 mii - postările "Democrația Acasă" și PAS - 16,9 mii. Partidele/candidații au postat în mare prin fotografii (52,08 %), videoclipuri (24,31%) și live-uri pe Facebook (17,71%).

Plângeri și Contestații

CEC menține registrul public⁴⁶ al plângerilor, care documentează, la moment, 125 de contestații. Contestațiile din registru sunt însoțite de deciziile corespunzătoare ale acestora. Dintre acestea, 73 au fost depuse înainte de ziua alegerilor, în timp ce celelalte 52 au fost depuse în ziua alegerilor sau în perioada următoare. Este de remarcat faptul că documentele depuse sub formă de sesizări sau cereri nu sunt publicate în mod consecvent în registru. Secțiunea în care sunt publicate documentele de intrare a fost actualizată ultima dată pe 30 octombrie. Plângerile și contestațiile depuse la comisiile de nivel inferior și hotărârile rămân nepublicate, astfel lipsind controlul public în procesul de gestionare a contestațiilor electorale.

ENEMO a observat că procesul de gestionare al reclamațiilor a fost complex și necesită un nivel ridicat de transparență. Faptul că numai contestațiile depuse la CEC sunt supuse publicării online cu deciziile eferente, fără publicarea sesizărilor sau cererilor, indică un nivel scăzut al transparenței publice. Publicarea inconsecventă a plângerilor și contestațiilor depuse la comisiile de nivel inferior este un motiv de îngrijorare.

În ziua alegerilor și în perioada următoare, CEC a primit plângeri/cereri/sesizări și contestații, care conțineau cereri pentru renumărarea voturilor în diferite raioane. Ca urmare, 21 de plângeri au fost satisfăcute integral sau parțial și, ulterior, au fost efectuate renumărări în 18 localități.

La 10 noiembrie, CEC a adoptat în mod colectiv Hotărârea nr. 1575⁴⁷, vizând cererile și contestațiile, prin care se solicită renumărări, depuse în perioada 7 – 9 noiembrie, atât electronic, cât și personal la sediul CEC. Această decizie a condus la respingerea a 77 de cereri ca fiind nefondate. Multe dintre documentele prezentate nu aveau informații esențiale, cum ar fi semnătura reclamantului sau datele de contact. Cu toate acestea, potrivit CEC, motivele respingerii au inclus absența dovezilor care să susțină necesitatea unei renumărări sau concluzia că renumărarea nu ar influența rezultatele sau distribuția mandatului. CEC a constatat unele erori în actele aferente votării din circumscripțiile contestate, atribuindu-le erorii umane; erori care nu au fost considerate suficient de semnificative pentru a justifica renumărarea. În plus, CEC a remarcat că multe cereri

---

⁴⁶ Registrul contestațiilor: <https://a.cec.md/ro/contestatii-depuse-la-comisia-electoral-centrala-15254.html>.

⁴⁷ [Hotărârea](#) CEC nr. 1575 privind unele cereri și contestații, prin care se solicită renumărarea voturilor, depuse la CEC în perioada 7-9 noiembrie 2023.

au criticat procesul de vot și electoral în termeni generali, fără a furniza dovezi concrete care să susțină afirmațiile lor.⁴⁸

Decizia sus-menționată a fost atacată la Curtea de Apel Chișinău, prin nouă căi de atac separate⁴⁹. Curtea de Apel Chișinău a menținut, însă, hotărârea CEC. Pe 18 noiembrie, în ajunul turului doi al alegerilor, Curtea Supremă de Justiție a publicat șapte hotărâri, prin care Curtea a satisfăcut parțial două contestații⁵⁰ și a dispus renumărări, în timp ce în cinci cazuri contestațiile au fost considerate inadmisibile.

Pe 14 noiembrie, CEC a hotărât⁵¹ asupra a încă patru cereri de renumărare. Potrivit hotărârii CEC, trei dintre acestea au fost considerate inadmisibile deoarece au fost depuse după termenul stabilit. Singura cerere care a fost depusă în termenul legal a fost revizuită după expirarea termenului de judecare. Hotărârea a fost contestată ulterior la Curtea de Apel Chișinău, care a respins contestația.

Diferitele forme de documente (sesizări, cereri, plângeri/contestații) utilizate pentru contestarea procesului electoral indică o posibilă lipsă de înțelegere a cunoștințelor procedurale în rândul participanților, mai ales când distincția dintre acestea nu este explicit clară. În plus, un sistem cu numeroase formate de depunere pune o povară administrativă considerabilă asupra organelor electorale. Organelor electorale li se cere să proceseze și să răspundă la fiecare tip de depunere, în conformitate cu procedurile respective, care pot consuma multe resurse.

Contestația depusă de formațiunea politică „Șansă” împotriva Dispoziției nr. 92 a Comisiei pentru Situații Excepționale, care a condus la anularea înregistrării partidului din cursa electorală, a rămas în așteptare.⁵²

Remediul legal în timp util este o piatră de temelie a soluționării litigiilor electorale conform standardelor internaționale⁵³. Eșuarea Curții de Apel Chișinău în a răspunde prompt la contestația

---

⁴⁸ Dovezile care au fost prezentate au demonstrat erori corectate de către autoritățile electorale, dar aceste corectări au fost considerate insuficiente pentru a afecta rezultatele finale ale votului.

⁴⁹ Cazurile: nr. 3-199/23; nr. 3-201/23 2-23160814-02-3-13112023-1; nr. 3-202/23 2-23160825-02-3-13112023; nr. 3-203/23 2-23160838-02-3-13112023; nr. 3-204/23 2-23160955-02-3-13112023; nr. 3-205/23 2-23161085-02-3-13112023; nr. 3-206/23; nr. 3-208/23 2-23161397-02-3-13112023; nr. 3-209/23 2-23161406-02-3-13112023.

⁵⁰ Cazurile nr. [3ra-1114/23](#) și nr. [3ra-1113/23](#).

⁵¹ [Hotărârea](#) CEC nr. 1581.

⁵² Curtea de Apel Chișinău nu a emis o hotărâre înainte de începerea sau încheierea zilei alegerilor pe 5 noiembrie. În cadrul ședinței de judecată, reprezentantul Comisiei pentru Situații Excepționale a ridicat excepția de neconstituționalitate a articolului 225 para. 3, litera „e” din Codul administrativ. Printr-o Hotărâre din 5 noiembrie 2023, Curtea de Apel Chișinău a admis cererea de ridicare a excepției de neconstituționalitate și a trimis referința Curții Constituționale, pentru soluționarea acesteia. Potrivit Hotărârii Curții Constituționale, referința privind excepția de neconstituționalitate a articolului 225 para. 3, litera „e” din Codul administrativ, ridicată de reprezentantul Comisiei pentru Situații Excepționale este declarată inadmisibilă. [Curtea Constituțională a luat această hotărâre](#) în această privință pe 9 noiembrie. Cazul se află încă pe rol la Curtea de Apel Chișinău.

⁵³ [Documentul OSCE de la Copenhaga din 1990](#) în Articolul (5.10) obligă statul să dispună de o cale de atac eficientă împotriva hotărârilor administrative, astfel încât să garanteze respectarea drepturilor fundamentale și să asigure integritatea juridică. [Codul Bunelor practici în Materie Electorală](#) al Comisiei de la Veneția prevede că „limitele de timp pentru depunerea și soluționarea contestațiilor trebuie să fie scurte” (de la trei la cinci zile pentru fiecare la prima instanță). [...termenele pentru căile de atac trebuie să fie foarte scurte și organul de apel trebuie să se pronunțe cât mai repede posibil”] II.3.3 (95).

legată de înregistrarea candidaților ridică îngrijorări cu privire la eficiența sistemului judiciar în soluționarea cauzelor legate de alegeri. Întârzierile în procesarea unor astfel de contestații pot submina integritatea procesului de soluționare a litigiilor.

Între 7 și 10 noiembrie, partidul politic „Șansă” a depus o serie de contestații la CEC vizând 35 de CECE-uri de nivelul al doilea⁵⁴. Aceste contestații solicitau anularea deciziilor, care au respins anterior cererile de anulare a rezultatelor alegerilor ca inadmisibile. Partidul a cerut anularea deciziilor CECE-urilor și anularea rezultatelor alegerilor din aceste circumscripții.

CEC a adresat⁵⁵ aceste contestații și le-a considerat inadmisibile, afirmând că deciziile sau inacțiunile CECE-urilor ar trebui aduse în fața instanțelor locale respective într-un termen stabilit. În urma deciziei CEC, aceste decizii/inacțiuni ale CECE-urilor au fost apoi contestate în instanțele locale și ulterior în curțile de apel.

În perioada de observare au fost depuse mai multe plângeri cu privire la înregistrarea candidaților în cadrul Organelor de Gestionare a Alegerilor și instanțelor judecătorești. În plus, unii dintre candidați se află în proces de investigare. (Vedeți secțiunea Înregistrarea Candidaților).

Ziua Alegerilor

În ziua alegerilor pentru funcția de primar turul doi de scrutin, ENEMO a observat un număr limitat de secții de votare, unde a urmărit procesele de deschidere a secțiilor de votare, votarea, numărarea, precum și transferul și preluarea de către CECE-uri a materialelor electorale. Cu toate acestea, în conformitate cu practica ENEMO pentru Misiunile de Observare a Alegerilor limitate, misiunea nu a observat ziua alegerilor într-o manieră sistematică sau cuprinzătoare. Echipele de observatori au observat procedurile de deschidere la două secții de votare, procesul de vot la 31 de secții de votare⁵⁶, și închiderea și numărarea la două secții de votare. În plus, ENEMO a observat preluarea materialelor electorale și tabelarea rezultatelor la două CECE-uri de nivelul întâi.

Ziua alegerilor în al doilea tur de scrutin a fost în general calmă și pașnică. La numărul limitat de secții de votare observate de misiune, procedurile în ziua alegerilor au fost în general derulate eficient și în conformitate cu legea. Membrii BESV din secțiile de votare vizitate au fost deschiși și au furnizat informațiile solicitate observatorilor ENEMO. Amenajarea majorității secțiilor de votare vizitate a fost adecvată, cu puține excepții. Nereguli procedurale sporadice minore⁵⁷ nu a afectat negativ rezultatul alegerilor.

---

⁵⁴ Din 52 de contestații publicate în registru, [35 sunt cu privire](#) la partidul „Șansa” împotriva CECE-urilor de nivelul doi.

⁵⁵ [Hotărârea](#) CEC nr. 1576.

⁵⁶ În Bălți, Comrat, Cioc-Maidan, Basarabasca, Chirsova și Svetlii.

⁵⁷ De ex.: urne mobile nesigilate, din lipsa cererilor pentru votul mobil, camere video amplasate necorespunzător.

Cu toate acestea, la câteva secții de votare observate, observatorii ENEMO au raportat cazuri de transportare organizată a alegătorilor⁵⁸ și posibile încălcări ale secretului votului⁵⁹. Majoritatea secțiilor de votare vizitate de observatorii ENEMO în ziua alegerilor nu erau ușor accesibile persoanelor cu dizabilități locomotorii.⁶⁰

Procedurile de numărare la secțiile de votare observate au fost respectate în mod corespunzător de către BESV. În ceea ce privește preluarea materialelor și tabelarea rezultatelor, la cele două CECE-uri observate au fost respectate procedurile și procesul a fost eficient.

Despre ENEMO

Rețeaua Europeană A Organizațiilor De Monitorizare A Alegerilor (ENEMO) este o organizație neguvernamentală internațională care reprezintă o rețea de organizații neguvernamentale civice naționale fondată la 29 septembrie 2001, în Opatija, Croația. Este format din 21 de organizații interne de monitorizare din 17 țări din Europa Centrală și de Est și Asia Centrală, inclusiv două țări ale Uniunii Europene.

ENEMO încearcă să sprijine interesul comunității internaționale de a promova democrația în regiune, evaluând procesele electorale și mediul politic și oferind rapoarte de observație exacte și imparțiale. Misiunile internaționale de observare ale ENEMO folosesc standarde și standarde internaționale pentru alegerile democratice pentru a evalua procesul electoral și cadrul legal al țării gazdă. ENEMO și toate organizațiile sale membre au aprobat Declarația de principii din 2005 pentru observarea alegerilor internaționale și Declarația principiilor globale pentru observarea și monitorizarea alegerilor nepartizane de către organizațiile cetățenești. Fiecare observator ENEMO a semnat Codul de conduită pentru observatorii electorali internaționali. Organizațiile membre ENEMO au monitorizat peste 250 de alegeri naționale și au instruit peste 250.000 de observatori.

Până în prezent, ENEMO a organizat 39 de misiuni de observare a alegerilor internaționale în 11 țări: Serbia 2022, Alegeri Prezidențiale și Parlamentare; Ungaria 2022, Alegeri Parlamentare; Georgia 2021, Alegeri Locale; Kosovo 2021, Alegerile Locale; Albania 2021, Alegeri Parlamentare; Moldova 2021, Alegeri Parlamentare; Moldova 2020, Alegeri Prezidențiale; Ucraina 2020, Alegeri Locale; Muntenegru 2020, Alegeri Parlamentare; Serbia 2020, Alegeri Parlamentare; Moldova 2019, Alegerile Locale; Ucraina 2019, Alegeri Parlamentare Anticipate; Ucraina 2019, Alegeri Prezidențiale; Moldova 2019, Alegeri Parlamentare; Armenia 2018, Alegeri Parlamentare Anticipate; Moldova 2016, Alegeri Prezidențiale; Ucraina 2015, Alegeri Locale; Ucraina 2014, Alegeri Parlamentare; Ucraina 2014, Alegeri Prezidențiale; Ucraina 2013 – A Reluat Alegerile Parlamentare 2012 În 5 Dec; Kosovo 2013, Alegeri Locale; Ucraina 2012, Alegeri Parlamentare; Kosovo 2011, Re – Alegerile Parlamentare; Kosovo 2010, Alegeri Parlamentare; Kârgâzstan 2010, Alegeri Parlamentare; Ucraina 2010, Alegeri Prezidențiale;

---

⁵⁸ În Chirsova și, într-o anumită măsură, în Cioc-Maidan.

⁵⁹ În două secții de votare observate, 36/4, Comrat și 36/45, Cioc-Maidan, unii alegători nu au împăturit corect buletinele de vot, aparent cu intenția de a-și dezvălui votul.

⁶⁰ Într-una dintre secțiile de votare vizitate, observatorii au semnalat absența unei cabine de vot dedicate persoanelor cu dizabilități.

Kosovo 2009, Alegeri Locale; Moldova 2009, Alegeri Parlamentare; Georgia 2008, Alegerile Prezidențiale; Kârgâzstan 2007, Alegeri Parlamentare; Ucraina 2007, Alegeri Parlamentare; Ucraina 2006, Alegeri Locale La Poltava, Kirovograd și Chernihiv; Ucraina 2006, Alegeri Parlamentare; Kazahstan 2005, Alegeri Prezidențiale; 30 Albania 2005, Alegeri Parlamentare; Kârgâzstan 2005, Alegeri Prezidențiale; Kârgâzstan 2005, Alegeri Parlamentare; Ucraina 2004, Alegeri Prezidențiale, Reluare A Doua Rundă; Ucraina 2004, Alegeri Prezidențiale;

Organizațiile membre ale ENEMO sunt: Centrul Pentru Tranziție Democratică – CDT, Muntenegru; Centrul Pentru Inițiative Civice CCI, Bosnia și Herțegovina; Centrul De Monitorizare și Cercetare – CeMI, Muntenegru; Centrul Pentru Alegeri Libere și Democrație – CeSID, Serbia; GONG, Croația; Societatea Internațională Pentru Alegeri Juste și Democrație – ISFED, Georgia; Asociația KRIIK, Albania; Asociația Cetățenilor MOST, Macedonia; Promo-Lex, Moldova; OPORA, Ucraina; Societatea Pentru Cultură Democratică SDC, Albania; Centrul Internațional Anticorupție Transparency (TIAC), Armenia; Centrul De Monitorizare A Alegerilor și Studii Democratice (EMDS), Azerbaidjan; Comitetul Belarus Helsinki (BHC), Belarus; FSCI, Kazahstan; Institutul Democrat Kosovo (KDI), Kosovo; Coaliția Pentru Democrație și Societatea Civilă, Kârgâzstan; Centrul De Cercetare, Transparență și Responsabilitate (CRTA), Serbia; Obcianske Oko (OKO), Slovacia; Comitetul Alegătorilor Din Ucraina (CVU), Ucraina; Fundația De Responsabilitate Politică (PAF), Polonia.